

**RİSÂLE-İ
TE'DÎBE'L MÜTEMERRİDÎN**

Hazret-i Şeyh
Abdülehad Nurî Sıvâsî
Kaddesallahu Sırrahul Âlî

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Hamd ü senâ, ol hâlık-ı yektâ ve ferd-i bî-hemtâ hazretine lâyük ve sezâdır ki; aslâb-ı âbâ-ı tabâyı'-ı ulviyye ve erhâm-ı ümmehât-ı anâsır-ı süfliyyeden insânı izhâr eyleyüb, sırr-ı seâdetine "ve lekad kerremnâ benî âdem" tâc-ı kerâmetini giydirdi ve kâmet-i isti'dâdını hil'at-i "innî câ'ilun fil ardi halîfe" ile teşrîf buyurdu ve salavât-ı tayyibât ve teslîmât-ı zâkiyyât ol fahr-i âlem ve güzîde-i benî âdem,

Gurre-i garrâ u sipîhr-vücûd
Lü'lü'-i lâlä-i lutf u cûd

Hazretlerinin ravza-ı münevverelerine nisâr ve türbe-i mutahharalarına îsâr olsun ki; vücûd-ı şerîfi cümle mevcûdatın illet-i ûlâsı ve zât-ı latîfi ümmet-i müznibîne cenâb-ı kibriyânın mücessem 'atâsıdır ve dahî âl ü ashâbına ve eşyâ' u etbâ'ına olsun kim, ta'lîm-i ulûm-ı dîniyyede ebnâ-ı ümmete herbiri hayru'l abâ olmuşlardır.

Vaktâki ba'zı nâsın, evliyâ-ı 'ızâma ve eslâf-ı kirâma ta'n ve ta'arruz eylemek, 'âdet-i kadîmesi ve şenşene-i müstedîmesi olmağın; henüz ihâta-i akvâl-i fudalâ ve tefahhus-i ahvâl-i ensâb-ı enbiyâ etmeden, mazhar-ı âsâr-ı irhâsât-ı nebeviyye ve matla'-ı envâr-ı mu'cizât-ı mustafaviyye olan, ebeveyn-i şerîfeyn ve neyyireyn-i latîfeyn husûslarında, hâşâ isbât-ı küfr ve şirk etmek üzere musırr ve men' olundukca 'akk ve 'inâdı üzere müstemirr olmağın, yüz cildten mütecâviz kütüb-i mu'tebereden, edillenin akvâsını ve akvâlin evlâsını cem' ve telfik eyleyüb ve sûretâ muhâlif görünenlerini tevfiik eyleyüb, **te'dibü'l mütemerridîn** nâm bir risâle-i rasîne ve ercûze-i metîne olmuş idi.

Lâkin hâlen ba'zı ihvân-ı dîn *ridvânullâhi aleyhim ecma'în*, bast-ı kelâm ve 'arz-ı merâm buyurub, bu risâle-i 'arabiyye ki kıra'at ve mütâla'ası Hazret-i Aleyhisselâmın ıktırâbına vesîle ve kitâbet ü işâ'ası şefâ'at-ı şerîfelerine zerî'a-i celîledir. Keşke türkîye terceme olunub, zıllullâh 'âlempenâh *tâle bekâhu ve nâle menâhu* hazretlerinin dergâh-ı 'arş-ı ştibâhlarına 'arz oluna idi. Şâyed şeref- vusûlde hayr-kabûlde olub, nazar-ı şerîflerinin mukâraneti ve meclis-i münîflerinin mücâvereti bu risâlenin şuyû'una bâis ve bâdî ve iştihârına sebep-i 'âdî ola idi buyurdıklarında, *'alâ vecih ihtisâr* terceme eyleyüb, hazret-i sultân-ı selâtîn-i 'âlem, mâlik-i mulûk-ı 'arab vel 'acem, cenâb-ı saltanat-meâbının hizmet-i şerîfelerine ihdâ olundu. *Ebbedallâhu sultânehû ve eyyede burhânehû âmîn yâ rabbel 'âlemîn bi hürmeti seyyidil mürselîn ve hâtemen nebiyyîn 'aleyhi salavâtullâhil melikil mübîn ve alâ âlihî ve ashâbihî ilâ yevmiddîn*.

Ve bu terceme-i şerîfe, aslı olan risâle-i latîfe gibi, bir mukaddime ve üç bâb ve bir hâtîme üzere binâ olunmuşdur.

Bâb-ı evvel : Ebeveyn-i şerîfeynin islâmılarına ve millet-i hanîfiyye üzere olmalarına delâlet eden, âyât ve ehâdîsin beyânındadır.

Bâb-ı sâni : Hilâfına zâhib olanların delillerine verilen cevâbların beyânındadır.

Bâb-ı sâlis; Cüz'-i zerrîn ve nûr-ı nebevîn tâhirâtdan tâhirâta intikâlinin beyânındadır.

Hâtîme : Hazretin ensâb-ı şerîfesinin beyânındadır.

Mukaddime : Hazret-i *Aleyhisselâmın* vâlideyn-i mâcideyninin fazîletlerini tebyîn ve hüsn-i islâmılarını ta'yîn için ikâme-i delîl eyleyen ashâb-ı güzîn ve eimme-i müctehidîn *ridvânullâhi 'aleyhim ecma'în* kimler idüğünün beyânındadır ki, zikrolunur;

Alî İbn ebî Tâlib, İbn Abbâs, Enes İbn Mâlik, İbn Mes‘ûd, Mücâhid, Âişe, Fâtıma, Vehb İbn Münebbih, İbn Cerîh, İbn Cerîr, İbn ‘Uyeyne, İmâm-ı Atâ, İmâm-ı ‘Ikriye, Ebû Na‘îm, Ca‘fer Sâdık, Ömer İbn Abdülazîz, İmâm-ı Fahreddîn Râzî, İmâm-ı Ebûbekir ‘Arabî, İmâm-ı Bezzâr, İbn Şâhîn, İmâm-ı Taberânî, Uklaşî, İmâm-ı Nevevî, Takiyyüddîn Sübkî, Muhibbüddîn Taberî, İmâm-ı Hâfız Süheylî, Salâhaddîn Safdî, İmâm-ı Pezdevî, Şemsü'l Eimme Serahsî, Şeyh Muhyiddîn ‘Arabî, Kastalânî, Hatîb Bagdâdî, Celâleddîn Suyûtî, Şeyh Şa‘râvî, İbn Cevzî, Muhammed Şehristânî, Kâdı ‘Iyâz, Nûreddîn İbn Cezzâr, Molla Fenârî, Kemâlpaşazâde, İbn Seyyid İlyâs, İbn Bâğşân Azmûrî, İbn Hatîb Kâsım.

Pes ma‘lûm ola ki, bu zikrolunan kibâr-ı sâlifîn *rahmetullâhi ‘aleyhim ecma‘în*; Hazretin vâlideyni, belki cemî‘ âbâ ve ümmehâtı, muvahhidîn olmalarını câzim olub, nusûs-ı âyât-ı kat‘iyye ve ehâdîs-i sahîha-i nebeviyyeden edille ikâmet eylemişlerdir. Ba‘zıları millet-i hanîfiyye üzere olmalarını, ba‘zıları dahî *ba‘del mevt* ihyâ olmaların ve Hazretin dîni ile müteşerref olduklarını tahkîk eylemişlerdir. Ba‘zıları dahî, ibtidâda akvâl-i muhâlifîn ile ‘amel ve *ba‘de zuhûru'l edille*, necâtları tarafını ihtiyâr eylemişlerdir. Ve yine ba‘zıları dahî, ebeveyn nârdadır diyenler, mel‘ûndur demişlerdir. Ve ba‘zıları dahî, bu kavlin kâili katl olunmak vâcib olub, tevbesi makbûl olmaz buyurmuşlardır. Hâsılı bu bâbda niceleri te’lîf-i resâil ve niceleri dahî tasnîf-i kütüb ve ikâme-i delâil kılmışlardır. Hattâ İmâm-ı Suyûtî, bu mes‘elede bezl-i mechûd ve sa‘y-ı kesîr edüb, altı mücelled kitâb te’lîf ve tahrîr eylemişdir. İmâm-ı müşârileyh *rahmetullâhi ‘aleyh* buyurur ki,

“necât-ı ebeveyn husûsunda menâfi‘-i celîle-i yakîniyye ve hilâfında mazârr-ı ‘azîme-i dîniyye vardır ki cümleden biri, kulûb-ı müslimîn ve sudûr-ı mü‘minînden herbiri münşerih ve mesrûr olur. Ve a‘dâ-ı dîn olanların dahî şemâtasından dûr olur ve dahî Hazretin şeref-i usûlü, Hazrete mu‘cize ve hasîsa olmasını iş‘âr etmiş ve dahî Cenâb-ı Resûlün tekarrübüne tevessül etmeyi izhâr etmiş olur ”

Ve dahî Şeyh Nûreddîn İbn Cezzâr, bu bâbda İmâm-ı Fahrî Râzî ve İmâm-ı Suyûtî mesleklerine sâlik olub ve Hazretin ebeveyni millet-i

hanîfiyyeye ittibâ‘ ve şirk ve küfrden bil-küllîye ibâ ve imtinâ‘ üzere oldukları, mezheb-i hakk-ı mansûrdur deyu rivâyet-i sahîha ile tahkîk ve ‘*alâ mâ yenbagî* bu mes’elede tedkîk etmişdir. Bu dahî ma‘lûm ola ki, kütüb-i fetevâda mestûr ve *beyne'l ulemâ* meşhûrdur ki, bir kimsenin on vecih küfrünü iş‘âr ve bir vecih îmânını ihbâr etse, îmânı tarafı tercîh ve mü‘min olmasına hükm ve tasrîh eylemek hâkim olana vâcibdir ve lâzımdır. Zîrâ îmânını isbâtta fâide çokdur, küfrüne hükümde menfa‘at ve fâide yokdur.

Rivâyet olunur ki; birgün birkaç râhib, Sa‘dî Efendi merhûmdan cevâba tâlib olub, Hazretin ebeveyninden suâl ve îmânları bâbında istikşâf-ı hâl etdiklerinde, Sa‘dî Efendi, ma‘lûmu olanı hikâyet vechi üzere, nârda olmaların rivâyet eyleyüb, râhibler bu mukâbelede “ebeveynine nef‘a kâdir olmayan, sâirlerin necâtına kudreti ne vechile zâhir olur” derler. Bu haber, menba‘-i ulûm vel fadâil merhûm Kemâlpaşazâde sem‘ine vâsıl oldukda, “vâlideyne bu bâbda iftirâ ve kizb ve dürûğa ictirâ olunmuş” deyüb, necât-ı ebeveyn bâbında bir risâle-i şerîfe te’lîf ve bir makale-i latîfe tehzîb ve tasnîf eylemişdir.

Ve yine Nûreddîn İbn Cezzâz rivâyet eder ki, ashâb-ı dalâlden ve zümre-i ‘ammâlden bir şahs-ı bed-mekâlin meğer babası müşrikînden olmakla, “senin baban müşrik idi” diyenlere “Hazretin vâlideyni dahî müşrik idi” deyu ihticâc eder imiş. Birgün ol şahsın bu makûle kelâmı, Ömer İbn Abdülazîz hazretlerinin sem‘-i şerîflerine vâsıl oldukda, bu makâlin istimâ‘ından hicâb edüb ve Allâh ve Resûlullâhdan şermende olub, bir zamân mübârek başlarını aşığı itdiler ve şahs-ı mezkûru katl veyâhud lisânın kat‘ etmek emrinde fikr ve ictihâd edüb, *âhirü'l emr* azleyeyüb ve dârü'l hilâfetden nefy olunmasın ihtiyâr etdiler. Eğer suâl olunursa ki, ***kânennâsü ümmeten vâhideten*** âyet-i kerîmesinden münfehim olur ki, Hazretin ebeveyni dahî hükm-i mezkûrda dâhil ola. Cevâb verilir ki; İmâm-ı Nesefî *rahmetullâhi aleyh* tefsîr-i şerîfde, “***kânennâs***dan murâd ***kâne gâlibünnâs*** demektir. Zîra Hak teâlâ, kat‘an dâr-ı dünyâyı *dâ‘î-i ilel hak* olanlardan hâlî ve cemî‘ ezmineyi şirk-i sırf ile mütevâlî kılmamışdır” deyu tahkîk eylesidir.

Ve yine İmâm-ı Mesfûrdan, *inne evlennâsi bi İbrâhîme lillezînet tebeûhu ve hâzennebiyyü* âyetinin tefsîrinde, “*inne evlennâs*dan murâd, Hazret-i İbrâhîm zamânından Hazret-i Aleyhisselâm zamânına gelince, millet-i hanîfiyyeye tâbi‘ olanlardır” buyurur.

Kâdı Beydâvî dahî, “*ve mimmen halaknâ ümmetün yehdûne bilhakki ve bihi ya‘dilûn*” âyet-i kerîmesiyle hucciyyet istidlâl olunur. Zîrâ bundan murâd, her karnda bu sıfât ile muttasıf bir tâife mevcûd olub, ahd-i Resûl-i Ekrem ve gayrıya ihtisâsı yokdur. Eğer böyle olmasa, bunun zikrinde fâide olmaz idi” deyu buyurdu. Bu takdirce zâhir ve rûz-ı rûşen gibi bâhir olur ki, Hazretin âbâ ve ümmi ve ümmehâtı bu tâifeden ola, nitekim tafsîl olur *inşâallâhu teâlâ*.

BÂB-I EVVEL : Fî Edilleti'l Muhakkıkîn Min Eimme-i Ehl-i Yakîn

Ve iz yerfa‘u İbrâhîmül kavâ‘ide minel beyti ve ismâ‘ilü rabbenâ tekabbel minnâ inneke entes semî‘ul ‘alîm rabbenâ vec‘alnâ müslimeyni leke ve min zürriyyetinâ ümmeten müslimeten lek ve erinâ menâsikenâ vetüb ‘aleynâ inneke entet tevvâbürahîm rabbenâ veb‘as fihim resûlen minhüm âyet-i kerîmesi tefsîrinde, Beydâvî ve Ebussu‘ûd ve Sâhib-i Keşşâf ve İmâm-ı Fahrî Râzî ve sâir müfessirler buyururlar ki;

“Hazret-i İbrâhîm ve Hazret-i İsmâîl ‘aleyhimüsselâm duâlarında buyururlar ki; kendileri islâm üzere dâim ve sâbit olub, zürriyetlerinden dahî bir kavm islâm üzere olalar ve ol kavmden bir peygamber gele, ol peygamberden murâd Hazret-i Muhammed Mustafâdır. Nitekim, hadîs-i şerîfde sultânımız “*ene da‘veti ebî İbrâhîm ve büşra ‘isâ ve rü‘yâi ümmî*” buyurdu. Zîrâ enbiyânın duâları makbûl ve müstecâb olduğu mahall-i irtiyâb değıldir” buyururlar.

Husûsan İmâm-ı Fahrî Râzî tefsîrinde İmâm-ı Kaffalden rivâyet eder ki, “Hazret-i İbrâhîm ve Hazret-i İsmâîl *aleyhimüsselâm* neslinden bir kavm, Cenâb-ı Hakka ibâdet ve şirk ve küfrden kendilerini sıyânet etmekden hâlî olmamışdır” deyu buyurur. Ve yine *rabbic‘alnî mukîmes salâti ve min zürriyyeti* âyet-i kerîmesi tefsîrinde, İbn Cerîh nâm fâdıl u hümâm,

Hazret-i İbrâhîm *aleyhisselâm* zürriyyetinden bir kavm-i *vâcibü'l ikrâm*, dâimâ ibâdet-i melikü'l 'allâm etmekden zâil olmadıklarını zikr edüb, *ve tekallübeke fissâcidîn* âyet-i kerîmesini ol vech üzere tahkîk ederler.

Ve İmâm-ı Beyhakî *rahmetullâhi aleyh Kitâb-ı Delâil-i Nübüvvede* ve İmâm-ı Begavî *Mesâbihde*, Hazret-i Abbâs *radıyallâhu rabbinnâs*dan rivâyet ederler ki; Hazret-i Resûl-i Ekrem *sallallâhu aleyhi vesellem* birgün gûyâ sem'-i şerîflerine bir nesne vâsıl olmuş gibi gelüb, minber üzere kıyâm edüb, ashâb-ı kirâma hitâben "*men ene*" deyu buyurdularında, ol makâmda bulunan ashâb-ı kirâm *radıyallâhu 'anhümül melikü'l 'allam "ente resûlullâh"* dediklerinde, Hazret buyurdular ki; "*ben ki Muhammed İbn Abdullâh İbn Abdülmuttalibim, tahkîk Hak teâlâ halk eyleyüb beni onların hayırlısında kıldı. Sonra onları iki fırka kılub, beni onlardan hayırlısı olan fırkadan kıldı. Sonra onları kabâil kılub beni onlardan hayırlı olan kabîleden kıldı. Sonra onları buyût kılub beni onların hayırlısı olan beytden kıldı. Pes ben onların beyt cihetinden hayırlısı, nefis cihetinden hayırlısıyım*" Bu hadîs-i şerîfi İmâm-ı Ahmed İbn Hanbel ve Ebû Na'îm ve İmâm-ı Tirmizî dahî tahrîc eylemişler. Pes imdi mukaddimede zikrolunan üzere bu mukarrerdir ki; dünyâ, hak üzere ictimâ' eden müslümânlardan kat'an hâlî olmamıştır. Eğer hâşâ ebeveyn şirk üzerine olsalar, cümle nâsın hayırlısı ve efdali olmak muhâl olurdu. Zîrâ, ba'zı müşrikler müslümânlardan hayırlı olmak lâzım olurdu.

Ve yine İmâm-ı Beyhakî *Süneninde* Enes *radıyallâhu anhdan* tahrîc eylediği ehâdîs-i şerîfedendir ki; Hazret-i Resûl-i Ekrem *sallallâhu aleyhi vesellem* buyururlar, "*Allâh tebâreke ve teâlâ, beni aslâb-ı tayyibeden erhâm-ı tâhireye nakl etmekden zâil olmadı, dahî hiç iki şu'be müteşa'ab olmadı illâ ben onların hayırlısından oldum*" İmâm-ı Fahrî Râzî *Tefsîr-i Kebîr*inde bu hadîs-i şerîfi îrâd edüb, Hazretin âbâ ve ümmehâtından hiçbir kimse şirk ve küfr târî olmadığına istidlâl eylemiştir. Zîrâ *innemel müşriküne necesün* nass-ı şerîfi hükmü ile, şirk tahârete münâfîi olup, Hazretin tahâret-i nesebi ise mensûs olmakla, âbâ ve ümmehâtına şirk târî olmasını mâni' olur.

Ve yine Tabarânî *Evsatında* ve İbn Asâkir ve İbn Sa'd ve Ebû Na'îm, Hazret-i Alî ve Hişâm *radiyallâhu anhuimadan*, ittifâk ettikleri ehâdis-i şerîfedendir ki; Hazret buyururlar ki, “*Ben Âdem aleyhisselâmdan, eben ‘an ced, islâm nikâhı gibi nikâhdan mütevellid oldum*” Ve yine Beyhakî ve Muhyissünne Begavî, İbn Abbâsdan tahrîc ederler ki, Hazret-i Resûl-i Ekrem *sallallâhu aleyhi vesellem* buyurmuşlardır ki, “*Beni bir şey seffâc-ı câhiliyyetden tevlîd etmedi. Ben nikâh-ı islâm ile doğdum*” İmâm-ı Suyûtî bu mahalde buyurur ki; nikâh-ı islâmıdan murâd, millet-i hanîfiyye üzere olan nikâhdır. Pes imdi bu iki hadîs-i şerîfin dahî, Hazretin âbâ-i kirâmının islâmına delâlet-i tâmmesi olduğu mukarrerdir.

İbn Bahâeddin *Fıkıh-ı Ekber Şerhinde* zikreder ki, Hazretin cediti olan Abdülmuttalib, mi'âd-ı cismânîye mu'tekid ve sevâb u 'ikâbın hakîkatine mu'temid idi. Ve Muhammed Şehristânî *Milel ve'n Nihal* nâm kitâbında zikreder ki; Hazretin ecdâdından Kusay, nâsı ibâdet-i asnâmdan nehy edüb, tevhîd-i melikü'l 'allâma emrederdi. Ve yine Mâverdî ve Hâfız Süheyl *Ruzü'l Enf* nâm kitâbında zikreder ki, Hazretin ecdâdından Ka'b bin Lü'ey, her cuma günü nâsı cem' eyleyüb, kendi evlâdından bir nebî-i kerîm meb'ûs olacağını onlara ihbâr ve ona ittibâ' edüb îmân getirmenin vücûbunu iş'âr ederdi. Ve yine İmâm-ı Fahrî Râzî *Tefsîr-i Kebîr*inde İmâm-ı Kaffalden nakleder ki; tahkîk Amr İbn Nufeyl ve Kays İbn Sâide ve Abdülmuttalib ve Amr bin Tırab ve gayrılar câhiliyyet zamânında dîn-i islâm üzere olub, ibdâ' ve i'âdeye ikrâr ve Cenâb-ı Hakkı tevhîdde istimrârdan hâlî olmayub ehl-i meyteden ve asnâma ibâdetden ihtirâz ederlerdi.

Ve yine İbn Seyyid Ilyâs *Siyer* nâm kitâbında zikreder ki; Sa'd İbn Zeyd zamân-ı câhiliyyetde, “ben İsmâîl aleyhisselâm neslinden Abdülmuttalib evlâdından bir nebî-i kerîm meb'ûs olmasında intizârdayım ve onun dîni üzere olmağa karâr vermişimdir. Lâkin ol zamâna erişmek bana mukadder ve müyesser midir bilmezem. Hele ben bu andan ona îmân getirip, onun 'azm u şânını îkân etmişimdir” deyu kavmine dâim iş'âr ederdi.

Ve Şeyh Muhyiddîn Arabî, “Hazretin ebeveyni mustafeyn-i ahyâr ve

ekâbir-i ebrârdandır. İslâmlarına Müslim ve Buhârîde mestûr olan *istafâ* ve *hayriyyet* hadîs-i şerîfleri şehâdet eder” diye buyururlar.

Ve yine Celâleddîn Suyûtî buyururlar ki, “Hazretin vâlideyninin islâmından imtinâ‘larına nice hükmolunur ki, onların ebnâsından bir nebî-i kerîm meb‘ûs olacağını kehene ve ehl-i kitâb onlara tebşîr edüb ve onlara bu bâbda müşâhedât vâki‘ olub, Hazretin zuhûrundan evvel Hazrete tasdîk etdikleri kütüb-i siyerde ve gayride mestûrdur. Tasdîk-i mezbûr ise ‘ayn-ı islâm idüğü mukarrerdir. Pes imdi bunlar, Hazretin irhâsâtına mazhar olub, Hazretin kendi nesillerinden geleceğini mukarrer bilir iken, ne halde Hazrete tasdîk ve ona îmânı tahkîk etmeyeler”

Ve yine Muhammed bin Kuteybe radiyallâhu anh zikreder ki, “ekser-i arab Hazretin meb‘asine dek İsmâîl aleyhisselâm dîni üzere ictimâ‘ edüb, onun şerî‘atine ittibâ‘ üzere idiler”

Ikrimе rahmetullâhi aleyh, *ve tevekkel ‘alel azîzir rahîm ellezî yerâke hîne tekûm ve tekallübeke fîssâcidîn* âyet-i kerîmesi tefsîrinde *ey kıyâmeke binnübüvve ve tekallübeke fî aslâbil muvahhidîn* deyu tefsîr etdiğini *Tefsîr-i ‘Arâyisde* ve *Tefsîr-i Teysîrde* tahrîr eylemişlerdir. Ya‘nî “Yâ Muhammed sen tevekkül eyle Azîz, Rahîm Allâha, ki öyle Allâh ki, senin nübüvvete kıyâmın ve âbâ-i emcâdın aslâbında tekallübün görür. Tahkîk ol Allâh Semi‘un ‘Alîmdir”

Ve yine İmâm-ı Atâ İbn Abbâs radiyallâhu anhdan rivâyet eder ki, Resûl-i Ekrem *sallallâhu aleyhi vesellem* Hazret-i Âdemden beri aslâb-ı enbiyâ ve muvahhidînde mütekalleb olmadan zâil olmadı. Yine İmâm-ı Deylemînin *Müsnedü'l Firdevsinde* ve *Mesâlik-i Suyûtîde* ve *Mevâhib-i Kastalânîde* zikrolunmuşdur ki, *ve tekallübeke fîssâcidîn* âyet-i kerîmesinde *sâcidîn*den murâd, enbiyâ ve sâlihûndur. Eğer bu bâbda, Hazretin ecdâdından Hazret-i İbrâhîm vâlidî Âzer ile suâl îrâd olunursa, cevâbı budur ki; İmâm-ı Fahrî Râzî *Tefsîr-i Kebîrde* ve *iz kâle İbrâhîmü li ebîhi âzere* âyet-i kerîmesi tefsîrinde, tahkîk eylemişdir ki, Hazret-i İbrâhîm'in babası *Târîh*'dir, Âzer ‘ammidir. Arabın âdetindedir ki, ‘amme eb itlâk ederler. Âyet-i şerîfe arab âdeti üzere nâzil olmuşdur. Ve

yine İbn Münzir dahî zikrolunan âyet-i kerîme tefsîrinde, İbn Abbâs ve Mücâhid ve İbn Cerîr *rahmetullâhi aleyhimden* vech-i meşrûh üzere, İbrâhîm *aleyhisselâmın* Târih vâlidî ve Âzer ‘ammi olub, arab adeti üzere ‘amme eb itlâk olunduğun nakl etmişdir.

Ve yine Müceddidîn Fîrûzâbâdî dahî *Kâmûsü'l Lugada*, Âzer İbrâhîm *aleyhisselâmın* ‘ammidir, ve Târih vâlididir deyu testîr ve tahrîr eylemişdir. Ve yine Şârih-i Buhârî olan İbn Hâcer el-Askalânî dahî bu mesleği ihtiyâr ve *Şerh-i Buhârîde* buna karâr vermişdir. Bu dahî ma‘lûm ola ki, fudalâ ve ulemâ tahkîk ve bu vechile tedkîk etmişlerdir ki, arab katında *vâlide eb* itlâk olunduğu gibi ‘amme dahî *eb* itlâkı mütehakkak oluncak *ve iz kâle İbrâhîmü li ebîhi* nazm-ı şerîfinde *ebden* ‘ammî murâd veyâhud *vâlid* mi müstefâd ola diye müteveccih olunca, bunu def‘ için ‘atf-ı beyân tarîkıyla, Âzer deyu buyruldu ki *ebden* murâd ‘amm idüğü ma‘lûm ola. Eğer ‘amme *eb* itlâk olunmaya idi, ‘atf-ı beyân îrâd olunmaz idi.

Ve dahî İmâm-ı Suyûtî *Ferâyid-i Kâmine fî İmân-ı Seyyidetün Âmine* nâm risâlesinde, “Hazretin vâlidesi Âminenin mü’mine olmasına fetvâ vermiş idim. Ba‘de sâir enbiyânın ümmehâtı husûsunda dahî teemmül eylediğimde onları dahî cümle mü’mine ve zamânlarında olan şerî‘at-i hakkaya mutma’inne buldum” Ve yine Taberî *Zehâyir-i Ukbâda* ve İmâm-ı Fahri Râzî *Fevâyidinde* İbn Ömer *radıyallâhu anhiümâdan* bu hadîs-i şerîfi tahrîc ederler ki, Hazret-i Resûl *sallallâhu aleyhi vesellem* buyururlar ki, “*izâ kâne yevmel kıyâmeti şefa‘tü li ebî ve ümmî ve ‘ammî ve ahin lî*” ya‘nî “rûz-ı mahşerde ben atama, anama, ‘ammime ve karındaşıma şefâ‘at ederim” İmdi şefâ‘at müslime olduğu mensûs ve *ahden* murâd rıdâ‘dan ahî idüğün şerrâh ta‘yîn eylemişler. Ve yine İbn Cevzî, Hazret-i Alî *radıyallâhu anhdan* tahrîc ederler ki, Hazret-i Resûl-i Ekrem *sallallâhu aleyhi vesellem* buyurur, “*Hebeta Cebrâil fe kâlallâhu yakraukes selâm ve yekûluleke hurrimetün nâr ‘alâ sulbin enzeleke ve rahmin hameleke ve hacerin kefeleke*” Ya‘nî; “Cebrâil aleyhisselâm nuzûl edib dedi ki, Allâh teâlâ sana selâm eder, dahî buyurur ki; habîbim, seni inzâl eden sulbe, ve dahî seni hâmil olan rahme, ve dahî seni kâfil olan hacere cehennemi haram eyledim” İmdi bu hadîs-i şerîflerden dahî

ma'lûm olur ki, ebeveyn-i şerifeyn müslimeyn olalar. Eğer suâl olunursa, bu iki hadîsde, Ebû Tâlibin dahî mü'min olmasına işâret var, *ma'a hâzâ* hilâfı meşhûrdur. Cevâb verilir ki, İbn Hâcer *Şerh-i Buhârî*de, "Ebû Tâlibin îmânına edille-i kesîre vardır" buyurmuşdur. Ve İmâm-ı Fahri Râzî, *inneke lâ tehdî men ahbebe* âyetinden Ebû Tâlib murâddır ki, küfr üzere vefât eylemişdir diyenleri redd edüb, "Ebû Tâlib Hazretin nübüvvetine inananlardandır ve ikrâr-ı hâlî ve islâma 'avn-i kâlî idenlerdendir. Bu âyet-i kerîme küfrüne delâlet eylemez" buyurmuşlardır. Ve İmâm-ı Gazâlî Hazretleri buyururlar ki; "hadîs-i sahîhde sâbit oldu ki, kalbinde zerre kadar îmânı olan nârdan kurtulur. Ebû Tâlibin hod kalbi îmânla doludur. Hadîs-i sahîhda sarâhaten vâkı' olan 'azâb, şehâdetini lisânı ile i'lân eylemeğe kavminden 'âr eylediği içindir ve erkân-ı islâmiyyeyi izhâr eylemediği içindir küfrü ecli için değıldir. Nitekim Ebû Tâlib hakkında tahfîf-i 'azâb ve şefâ'at ki vâkı' olmuşdur, mü'min ve muvahhid olmasına delîldir" buyururlar. *Zîrâ lâ yuhaffefu 'anhümül 'azâb* nassı ile küffâra tahfîf-i 'azâb yokdur. Ve kütüb-i tefâsirde ve kütüb-i siyerde mestûrdur ki, Ebû Tâlib dâimâ Hazrete "Yâ Muhammed, bilirim senin dînin hakdır, bu putlar bâtıldır lâkin islâmı izhâr eylemeğe, halt etdiğimiz Kureyş kavminden 'âr ederim. *Zîrâ* bana âhir ömründe bunamış derler ve mecnûn oldu derler" deyu özr iderdi.

Ve yine İmâm-ı Hâfız Ebûbekr 'Arabî zikrederki, "Hazretin vâlideyni ehl-i cennetin eşrâfındandır. Bir kimse Hazretin vâlideyni nârdadır dese *innellezîne yû'zûnallâhe ve resulehû le'anehümullâhu fiddünyâ velâhire* nass-ı şerîfi hükmü ile mel'ûn olmuş olur. Hazret-i Risâlet aleyhisselâma, *senin vâlideynin nârdadır* demekden eşedd eziyyet olmaz" buyururlar.

Ve yine Muhibbüddîn Taberî *Zehâyir-i Ukbâ* nâm kitâbında, Ebû Hureyre *radiyallâhu anhdan* bu hadîs-i şerîfi nakleder ki, "birgün Sebî'a binti Ebî Leheb Resûl-i Ekreme *sallallâhu aleyhi vesellem* dedi ki, Yâ Resûlallâh halk bana sen nâr hatabının kızıydın deyu ta'n ederler. Resûl-i Ekrem *sallallâhu aleyhi vesellem* mescide çıkub buyurdu ki, " *mâ bâle akvâm yû'zûnenî fî karâbetî men ezâ karâbetî fekad ezânî ve men ezânî fekad ezallâh*" ya'nî "şol kavmin hâlî nedir ki, bana karâbetim hakkında ezâ

ederler. Şol kimse ki benim karâbetime ezâ eylese, bana ezâ etmiş olur ve bana ezâ eden, Hakka ezâ etmiş olur” demektir. Ve dahî ma‘lûm ola ki, Kâdî ‘Iyâz *Şifâ* nâm kitâbında “Şol kimse ki, Hazret-i risâletpenâha *sallallâhu aleyhi vesellem* bir ‘ayb nisbet edüb veyâhud nefsinde veyâ nisbine veyâ hasâilinden bir hasletine naks ilhâk eylese veyâhud ta‘rîz eylese veyâhud sebb etmek tarîki üzere Hazrete bir şey teşbîh eylese veyâhud Hazretin şân u şerefin tasgîr veyâhud mansab-ı refi‘a münâsib olmaz bir nesne nisbet eylese, ol makûle kimsenin tevbesi makbûl olmayub katl olunması vâcibdir. Bu hüküm sahâbe-i kirâm ‘ahdinden *ilâ yevminâ hâzâ* ulemâ ve fukahâ ve eimmenin icmâ‘ ve ittifâkı iledir” deyu buyururlar.

Ve yine Sadruşşerî‘a *Hâşiyesinde* merhûm Ahî Çelebî *Bâbü'l Cizyede*, İbn Attabdan nakleder ki; “kitâb ve sünnet bu hükmü îcâb eder ki her şol kimse ki, Hazret-i Risâletpenâha *sallallâhu aleyhi vesellem* ezâ yâhud naks ilhâkı ile te‘ammüd eyleye, tasrîhen yâhud ta‘rîzen, ol kimsenin katli vâcib olmuş olur. Bu ahkâm-ı mezkûrenin küllisin ulemâ sebb ve naks ilhakı bâbından ‘add etmişlerdir. Bunun kâili katl olunmak vucûbunda mütekaddimîn ve müteahhirîn ittifâk etmişlerdir. Ve dahî Hazret-i Resûl-i Ekrem *ra‘y-ı ganem* veyâ sehiv veyâ nisyân veyâ cerâhatden veya ba‘zı gazavâtında ba‘zı cevşene hezîmet vukû‘u ile veyâ a‘dâ-ı dîn olanlardan eziyyet olunması ile ta‘bîr eyleye, bunun dahî hükmü sebebe mülhak olub faili katl olunmak vacib olmuş olur” deyu tahkîk etdiğinden sonra “bu mahalde bir kısım dahî vardır ki, bâb-ı sebebe mülhak olur ki, akvâl-i mezkûrenin kâili sebebe kasd etmeyüb ve mu‘tekid dahî olmasa lâkin cehâlet veyâ kelâmında tehevür îcâbı ile veyâhud *sekrân* veya *lâ ya‘kal* iken veyâhud kendi umûrundan bir emre mütedaccî olmak hükmü ile Hazretin şeref-i nesebine veyâhud vufûr-ı ilmîne ve zühdüne dahl ve ta‘arruz edüb yâhud Hazretin ‘uluvv-i şânına münâfî bir nesneye nisbet eylese bunun dahî hükmü kelevvel vucûb-ı katl olur. Zîrâ hiç kimseye küfr husûsunda cehl özr olmaz” deyu tahkîk eylemişler.

Bu mesâil *Miftâhü's Sa‘âde* ve *Seyfü'l Meslûlde* ve İbn Bâğşân Azmûrînin *Kenzü'l Esrârında* dahî vech-i meşrûh üzere tafsîl olunmuşdur. Eğer suâl olunursa ki, ulemâ-i mütekaddimînden ba‘zısı ebeveynin küfrü tarafına

meyl eylemişlerdir. Akvâl-i mezkûr üzere onlar dahî la'nete lâyük ve katle müstehak olmak lâzım gelir. Cevâb budur ki, ol zamânda dahî kütüb-i kesîre ve ahbâr-ı şâyi'a olmamış idi. Anınçün tarafeynin delillerini ihâtâ eylemeyüb, mücerred *duhûl-i nâr* hadîsine ve *izn-i bil istiğfâr* hadîsine fâiz olduklarında, zâhirine mağrûr olub, hilâf tarafa meyl eylediler. Lâkin hatâları ictihâdda hatâ kabîlinden olmağın, la'ni ve katli vâcib olmadı. Ammâ taraf-ı rivâyâta ihâtası olan eimme-i 'ızâm, tarafeynin delillerini telfîk ve tevfi'k edüb, "ebeveyn nârdadır ve küfr üzere gitmişlerdir" diyenler mel'ûn olub vâcibü'l katl olurlar. Zîrâ bu ma'nen Hazrete ezâdır ve naks ilhâkıdır deyu ittifâk etdiklerinden sonra, hilâfda olan müte'assıbın, husûsan bu bâbda mezheb-i mansûru isbât ve i'lân ider fudalâ varken, inâdı üzere musırr ve zu'm-ı bâtılı üzere müstemirr olan mütemerridin, la'ne ve katle istihkâkı, icmâ'-ı mezkûr üzere muhakkak ve mukarrerdir. *Allâhümme a'sımnâ 'anil hatâi fil ahvâli vel akvâl ve veffiknâ liridâke fi külli hâl ve sallallâhu vesellim 'alâ seyyidînâ muhammedin ve âlihî ve sahbihî ecma'în.*

BÂB-I SÂNÎ : Fî Ecvibeti'l Muhakkıkîn 'An Edille-i Câhidîn

Ma'lûm ola ki, İmâm-ı Suyûtî buyurur ki; Hazret-i Resûl-i Ekrem'in *sallallâhu aleyhi vesellem* vâlidî hakkında sâbit olmadı illâ, Müslim'in Enes *radiyallâhu anhdan* rivâyete eylediği hadîs ki, birgün bir a'râbî Resûl-i Ekrem'den kendi vâlidî hakkında suâl etdikde, Hazret *sallallâhu aleyhi vesellem* "ebûke finnâr" ya'nî "babân nârdadır" buyurub, a'râbî mahzûn kalkub gidince, Hazret *sallallâhu aleyhi vesellem*, ol a'râbîyi taleb buyurub, henüz evâil-i islâm olmakla, mürted olmasın deyu, "inne ebî ve ebâke finnâr" buyurdular.

Kezâlik, ümm-i nebî hakkında dahî sâbit olmadı illâ, İmâm-ı Buhârî rivâyete eylediği hadîs-i şerîfe ki, Hazret *sallallâhu aleyhi vesellem* vâlidesinin kabrini ziyâret edüb, bükâ eylediler hattâ bükâsından yanlarında olan ashâb-ı kirâm *ridvânullâhi aleyhim ecma'în* dahî bükâ eylediklerinde, Hazret *sallallâhu aleyhi vesellem* buyurdular ki, "vâlidem için istiğfâr etmeğe Cenâb-ı İzzetden izin taleb etdikde izin verilmeyüb kabrini ziyârete izin taleb etdikde izin verildi"

Pes imdi kavm-ı muhâlifîn, bu iki hadîsle ihticâc edüb, "ebeveyn-i şerîfeyn nârdadır" deyu nizâ‘ ve lecâc ederler. Ammâ meşâyih-i kirâm ve ulemâ-ı ‘ızâm necât-ı vâlideyn husûsunda nice tahkîkât etdiklerinden sonra, bu zikrolunan iki hadîs-i şerîf ile istidlâl edenlere bu vechile cevâb verirler ki; bu hadîslerde vâlideynin küfürlerine tasrîh ve tansîs yoktur. Zîrâ evvelki hadîsde *duhûl-i nâr* ve ikinci hadîsde *‘ademü’l izn bil istiğfâr* câizdir ki, ba‘zı hukûk için ola, ki asl-ı îmâna mâni‘ ve münâfi olmaya. Nitekim Hazret-i Resûl *sallallâhu aleyhi vesellem*, ibtidâ-ı zuhûr-ı islâmda, medyûnen vefât eden kimselerin namâzın kılmaktan memnû‘ idiler. Salât-ı cenâze hod meyyite duâdan ve istiğfârdan ibâret idüğü âşikâredir ve bir dahî tahkîk etmişlerdir ki, bu iki hadîs-i şerîfler *haber-i vâhid*dir, *haber-i mütevâtir-i meşhûr* değildir. Haber-i vâhid ise hükm-i kat‘î ifâde eylemez idüğü usûl-i fıkıhda musarrah ve mestûrdur. Bu cihetden ba‘zı meşâyih-i kibâr, ***innellezîne yü’zûnallâhe ve resûluhû le‘anehumullâhu fiddünyâ vel âhire*** nass-ı şerîfi ile ihticâc edüb, ebeveyn nârdadır diyenler mel‘ûn olur deyu fetvâ vermişler, nitekim zikri sebkeyledi. Ve bir dahî tahkîk etmişlerdir ki, evvelki hadîsin subûtunda birkaç tarîk vardır. Birisi Hammad, Sâbit'den ve Sâbit Enes *radıyallâhu anhdan* rivâyet eder. Bu rivâyet üzere, lafz-ı hadîs *“inne ebî ve ebâke finnâr”* dır. Ve bir tarîk dahî Muammer tarîkıdır ki Muammer yine Sâbit'den ve Sâbit, Enes *radıyallâhu anhdan* rivâyet eder ki, Hazret-i Resûl-i Ekrem *sallallâhu aleyhi vesellem*, ol a‘râbîye cevâbda *“iza emrertü bi kabrin kafirin febeşşirhu binnar”* buyurdular. Ya‘nî kaçan kâfir kabrine uğrayasın, ol kâfiri nâr ile tebşîr eyle demek olur. Ve bir tarîk dahî Bezzar *Müsnedinde* ve Tabarânî *Evsatında* tahrîc eylediğidir ki, Sa‘d İbn ebî Vakkâs *radıyallâhu anhdan* rivâyet olunmuşdur ki, Hazret-i Resûl-i Ekrem *sallallâhu aleyhi vesellem* ol a‘râbîye cevâbda buyurdular. Ya‘nî kâfir kabrine uğradığın yerde ol kâfiri nâr ile tebşîr eyle demektir. İmâm-ı Hâfız bin Fevz ve İmâm-ı Suyûtî *rahmetullâhi aleyh* buyururlar ki, tahkîk ba‘zı eimme-i hadîs Hammad'ın hıfzı husûsunda dahl eylemişlerdir. Zîrâ Hammad rivâyet eylediği ehâdîsden hiç hadîs tahrîc etmemişdir. Muammerin ise hıfzı müte‘ayyin olup, rivâyet eylediği ehâdîs-i şerîfede dahî menâkir vâkı‘ olmamışdır. Bu cihetden şeyheyn *rahmetullâhi aleyhim*, Muammerden rivâyet olunan ehâdîsi tahrîcde ittifâk etmişlerdir. İmdi, Muammerin tarîkı Hammad tarîkından esbet ve

akvâ olub, Sa'd İbn ebî Vakkâs rivâyet eylediği hadîs-i şerîf dahî Muammer rivâyetini takviye etmekle, Muammer tarîkı meslûk ve Hammad tarîkı metrûk oldu. Eğer suâl olunursa; bu hadîs-i şerîf ki, *Sahîh-i Müslim*de olan hadîs nice terk olunur? Cevâb verilir ki; *Müslim*de olan ehâdîsde ba'zı za'îf ve ba'zı müevvel hadîs-i şerîf vâki' olmak olmuştur. "*lâ yureddül kadâil mübreml illed duâ*" hadîsi gibi ve *nefy-i besmele* hadîsi gibi. Bu cihetden ba'zı huffâz-ı meşâyih evhâm u sahîhini cem' edüb başka bir risâle etmişler.

İmâm-ı Suyûtî *rahmetullâhi aleyh* buyururlar ki;

“Benim katımda sahîh olan budur ki, “*inne ebî ve ebâke finnâr*” hadîsi lafzı ile rivâyet olunmamıştır. Belki Hammad tevehhüm etdiği üzere *nakl bil ma'nâ* edüb, lâkin ahz etdiği ma'nâ irâde olunmamıştır”

Ve hadîs-i sâni ki, ol izn hadîsidir. Ba'zı meşâyih müevvel ba'zı meşâyih mensûhdur demişler. Zîrâ ki, hilâfında ehâdîs-i sahîha vârid olmuştur. İmâm-ı Kurtubî ve İbn Şâhîn *Nâsîh ve Mensûh*unda ve Ebûbekir Bağdâdî *Sâbık ve Lâhık* nâm kitâbında ve İmâm-ı Süheyl *Ruzü'l Enfde* tahrîc etmişlerdir. Hazret-i Âişe'den rivâyeten buyururlar ki, Hazret-i Resûl-i Ekrem *sallallâhu aleyhi vesellem* Cenâb-ı İzzetden ebeveynin ihyâların suâl etdikde duâları müstecâb olub, geri müteveccih-i me'âd oldular. İmâm-ı Kurtubî buyururlar ki, bu hadîs izn hadîsinden muahhardır. Zîrâ bu hadîs *Haccetü'l Vedâ*'da vârid olmuştur. Anınçündür ki, İbn Şâhîn ve Süheyl ve gayrılar, ihyâ hadîsi izn hadîsini nâsıhdır derler. Kezâlik ihyâ hadîsi “*inne ebî ve ebâke finnâr*” hadîsinden muahhar olmakla, onu dahî nâsîh olmuş olur. Eğer suâl olunursa ki, Hazretin vâlideyni İbrâhîm *aleyhisselâm* milleti üzerine idüğüne rivâyet-i sahîha vârid olmuş iken, tekrar ihyâ olunmalarında hikmet ne olur? Cevâb verilir ki; ihyâlarında hikmet budur ki, şeref-i dîn-i Muhammedî ile müteşerref olalar. Nitekim ehâdîs-i sahîhada vârid oldu ki, *Ashâb-ı Kehf* âhir zamânda meb'ûs olurlar, tâ dîn-i Muhammedî şerefi ile müteşerref olalar. Bâhusûs Ebû Tâlib Hazret-i Resûl-i Ekrem *sallallâhu aleyhi veselleme* “Yâ Muhammed, senin ebeveynin senin nübüvvetine vâsıl olmağa müştâklar idiler” dedikleri, Hazret-i Resûl *aleyhisselâmın* hâtır-ı şerîflerinde

kalmağın, âhir kâr Cenâb-ı İzzetden ebeveyninin ihyâların suâl edüb duâları müstecâb oldu deyu kütüb-i ‘adidede tastîr olunmuşdur. Bundan sonra İmâm-ı Süheyl ve İmâm-ı Suyûtî ve Şeyh Nûreddîn Cezzâr ve İbn Hatîb Kâsım tahkîk ederler ki, zikrolunan iki hadîs *vemâ künnâ muazzibîne hattâ neb‘ase resûlâ* ve dahî *vemâ kâne rabbüke mühlikel kurâ hattâ yeb‘ase fî ümmihâ resûlâ* ve dahî *lekâlû rabbenâ levlâ erselte ileynâ resûlen fenettebi‘a âyâtike min kabli en nezille ve nahzâ* ve dahî *vemâ ehleknâ min karyetin illâ lehâ münzirüne zikrâ vemâ künnâ zâlimîn* ve dahî *evelem nu‘ammirküm mâ yetezekkerü fîhi men tezekkere ve câekümün nezîr* âyet-i kerîmeleri ile mensûhlardır.

Ve dahî bu iki hadîs, Bezzar *Müsnedinde* Ebî Sa‘îd'den ve Ahmed İbn Hanbel ve İbn Râhaveyh *Müsnedinde* tahrîc etdikleri hadîs-i şerîf ile mensûhlardır ki, Hazret buyurur; *"yü'ti yevmel kıyâmeti bil hâliki fil fetreti vel ma'tûhu vel mevlûdu fe yekûlul hâliki rabbi lem ye'tini kitâbün velâ resûlun ve yekûlul ma'tûhu rabbi lem tec'allî 'aklen ve yekûlul mevlûdu rabbi lem üdrikel 'amel feyerfa'alehum nâr feyukâlu lehum rudduhâ feyedhuluhâ men kâne fî 'ilmullâhi sa'iden en üdrikel 'amel ve yemsikü 'anhâ men kâne fî 'ilmullâhi şakıyyen lev üdrikel 'amel fe yekûlullâh iyyâye kad 'asaytüm fekeyfe bi rusulî"* Ya'nî "zamân-ı fetretde vefât edenler ve ma'tûh ve nâbâliğ vefât edenler rûz-i haşrde meb'ûs olduklarında, fetretde hâlik olan der ki, bana kitâb ve resûl gelmedi ki, onlara ittîbâ' edüb tarîk-i müstakîme mühtedî olaydım. Ma'tûh olan der ki, yâ rab bana akıl vermedin ki, akl mûcibi ile amel edeydim. Ve nâbâliğ vefât eden der ki, yâ rab ben amel vaktine erişmedim ki, ibâdet ve tâ'at edeydim deyu herbiri özr etdikde hikmet-i ilâhiyye muktezâsı ile onları ilzâm için bir gûne nâr bunlara arz olub, bu nâra dâhil olun deyu emr-i ilâhî vârid oldukda, Cenâb-ı İzzet ilm-i şerîfinde sa'îd olanlar, ol nâra dâhil olub nâr onlara gülzâr ola. Ve şakî olanlar dâhil olmayub i'râz edeler. Cenâb-ı İzzet buyura ki, tahkîk siz bana bu dem ısyân etdiniz. Dünyâda peygamberlerime nice itâ'at ederdiniz." Onun için İbn Mâlik *Şerh-i Menârda* buyururlar ki, zâhir nusûsa ve zâhir rivâyete muvâfık ve sahîh olan Sâhibü't Takrîm ve Fahrü'l Islâm Pezdevî zikrettikleridir. Ve dahî musannifin tahkîk etdiğidir ki, buyurmuşlardır ki, şol kimse ki ona da'vet-i resûl erişmemişdir, ol kimse mücerred akl ile mükellef olmaz. Bu

makûle kimse î mân ve küfr i'tikâdında olmasa ma'zûrdur. Ve *inde'l eş'ariyye* bu makûle kimsenin ma'zûriyyeti mu'teberdir. Eğer şirk dahî ederse, zîrâ Eş'arî katında mu'teber olan *akl* değil *sem*'dir. Mu'tezile tâifesinin mesleği bunun hilâfıdır. Zîrâ onlar katında mu'teber olan akldır. Bu ecilden İmâm-ı Hucetü'l Islâm Gazâlî buyurdular ki, tahkîk budur ki, da'vet-i resûl erişmeyen kimse müslim hükmündedir. Ve dahî İmâm-ı Suyûtî ve İbn Cevzî *Mir'âtü'z Zamân rahmetullahi aleyh Sahîh-i Müslim Şerhinde* tahkîk etdiler ki, meşâyih-i kirâmdan cemâ'at-i kesîre ittifâk etdiler ki, Hazret-i Resûl *sallallâhu aleyhi vesellem*in vâlideynine da'vet erişmedi. Bu takdirce necât-ı vâlideyne hükm-i kat'î olmuş olur. Eğer suâl olunursa, bu zikrolunan iki hadîs-i şerîf *ahbâr* suverindedir, habere ise nesh târî olmadığı kâide-i mukarrere-i usûliyyedir. Pes bunlar nice mensûh olurlar? Cevâb budur ki; ba'zı ahbâr hüküm ma'nâsında olmakla yâhud umûmî olmakla ona nesh târî olmak mümkün olur. Bu mes'elenin tamâm-ı tahkîki usûl-i fıkıhda tafsîl olduğu üzere *ve en leyse lil insâni illâ mâ se'â* âyet-i kerîmesine müte'allik olan risâlemizde, müstevfî tahrîr olunmuşdur.

Eğer suâl olunursa ki, İmâm-ı Ebû Hanîfe Nu'mân İbn Sâbit el-Kûfî, *Fıkhu'l Ekber* nâm kitâbında, Hazretin vâlideyni küfr üzere intikâl eyledi deyu tasrîh etdiklerinden murâd ne olmuş olur? Cevâb budur ki, Fahrü'l İslâm Pezdevî ve Sâhibü'l Keşşaf ve Hatîbzâde tasrîh eylemişlerdir ki, dâhil-i sutûrunda, Hazretin vâlideyni küfr üzere intikâl eyledi deyu mestûr olub, lâkin İmâm-ı A'zam mensûb olan *Fıkhu'l Ekberde*, *isbât-ı sıfât* ve *isbât-ı istitâ'a ma'al fi'l* ve *ef'âl-i 'ibâd ve reddi'l kavl bil ıslah* mes'eleleri tahrîr olunub ve Hazretin ebeveyni küfr ile intikâl etmesini müş'ir olur kelimât yokdur. Hattâ şârih Pezdevî *rahmetullâhi aleyh* ve İbn Hatîb demişlerdir ki, İmâm-ı A'zam te'lîfî olan *Fıkhu'l Ekber* nüshalarından bir nüsha-i kadîmeye zafer bulduk. Onda Hazretin ebeveynine müte'allik birşey tahrîr olunmamışdır. İmâm-ı A'zam, Hazretin ebeveyni küfr ile intikâl eyledi dediği teslîm olduğu takdirce ma'nâsı, *kable'z zuhûri'l islâm* intikâl eylediler demek olur, *küfr-i hakîkî* murâd olmaz. Nitekim *Fıkhu'l Ekber Şerhinde* Mollâ Bahâeddîn buyurur ki, ol kitâb İmâm-ı A'zam hazretlerinin olduğu teslîm olduğu takdirce, murâdları *küfr-i hükmî*dir. Zîrâ küfr-i hakîkîye mecâl yokdur. Küfr-i

hakîkî nass-ı şerîf ile sâbit olur. Ebeveynin küfr-i hakîkîsine te‘ayyün eder nass yokdur. Ve ma‘lûmdur ki, bu mes‘ele mesâil-i ictihâdiyyeden değildir. Belki subûtunda nass-ı kat‘iyyeye mevkûfdur. Ve bu bâbda muhâlifinin delîl olur kıyâs etdikleri âyât ve ehâdisde kat‘an küfre delâlet eder yokdur ve İmâm-ı A‘zam hazretlerinin kadri, bu bâbda onları delîl ittihâz etmeden âlîdir ve hattâ ba‘zı eimme-i hadîs, ol kelimât-ı şenî‘a gerçek İmâm'ın olmak vehmi ile, İmâm'ın fenn-i hadîse ve tashîh-i esânîde ittîlâ‘ı kalîl imiş deyu dahl eylemişlerdir. Lâkin sahîh budur ki, ol kitâb Hazret-i İmâm'ın olmaya. Pes imdi Hazretin vâlideyni bâ zamân-ı fetretde intikâl etmiş olalar, veyâhud Millet-i İbrâhîm Halîl üzere oldukları halde rihlet etmiş olalar ki, esahh-ı akvâl dahî budur. Bu iki sûretde de necâtları mukarrerdir ve dahî ma‘lûm ola ki, Şeyh Muhyiddîn ‘Arabî *Futuhât-ı Mekkiyyede* ve Şeyh Şa‘râvî *Bevâkiyinde* ve Taşköprüzâde *Miftâhü's Sa‘âdede*, fetreteyn ki biri Hazret-i İdrîs ile Hazret-i Nûh *aleyhimüsselâm* mâbeynidir. Ve birisi dahî Hazret-i İsâ ile Hazret-i Risâletpenâh *salavâtullâhi ‘alâ nebiyyinâ ve aleyhi* mâbeynidir. Bu iki fetret ehâlisin onüç kısma taksîm eylemişlerdir ki, altı kısmı nâcîler ve sa‘îdlerdir ve dört kısmı şakî ve ehl-i nârdır ve üç kısmı taht-ı meşîyyetdedir. İmdi zamân-ı fetretde intikâl edenlerin cümle bir kısım tahtında dâhil olmayub, her bir kısmın hükmü âhire mugâyir olucak, zamân-ı fetretde vefât edenlere mutlakan ehl-i nârdır deyu hükmolunmak hatâ ve vebâl ve sulûk-ı tarîk-i dalâldir deyu tahkîk etmişler.

Eğer suâl olunursa ki; ebeveyn-i şerîfeynin müslimeyn oldukları *maktû‘ bih* olucak, Hazret-i Resûl-i Ekrem *sallallâhu aleyhi vesellem* Sa‘d İbn ebî Vakkâs *radıyallâhu anha "irmi yâ sa‘d fedâke ebî ve ümmî "* deyu tefdiye-i ebeveyn buyurmalarında hikmet ne olmuş olur? Cevab verilir ki tefdiye-i ebeveyn mutlakan câizdir. Zîrâ bu kavle hakîkati fedâ mutasavver olmayub *telattuf fil kelâm* idüğü ma‘lûm-ı enâmdır. Ve yine Ebû Na‘îm Zührî tarîkından tahrîc eylemişdir ki, Zührî Ümm-i Semâ‘a'dan, Ümm-i Semâ‘a kendi ümmünden rivâyet eder ki, Hazretin vâlidesi Âmine maraz-ı mevtinde, Hazret-i Risâletrütbenin vech-i şerîflerine nazar edüb bu ebyâtı inşâ eyledi;

*Bârekallâhu fike yâ gulâm yâ İbnüllezî mevhûmel humâm
Necâ bi 'avnîl melikil men 'âm feente meb 'ûsun ilel enâm
Teb 'asü fittahkîk vel islâm dîni ebîkel birri İbrâhîm
Fallâhu yenhâke 'anil asnâm men ene tevâlîhâ ma 'al akvâm*

İmâm-1 Suyûtî *Ferâyid-i Kâminede* zikreder ki, Hazretin vâlidesinden bu akvâlin sudûru mü'mine ve muvahhide olmasına kat'î delâlet eder. Zîrâ Hazretin nübüvvet ile meb'ûs olub, Hazret-i aleyhisselâm asnâmdan nehy olunmasına tasdîk ve şehâdet etmiş olur. İmân, hod şehâdet-i mezbûre ve tasdîkden ibâret idüğü zâhirdir.

BÂB-I SÂLİS : Fî Tekallübe'l Cüz'ü'z Zerrî Ve İntikâli Nûru'n Nebevî

Kaside-i Tîb-i Habîb Şerhinde Celâleddîn Cündî zikreder ki, haberde vârid oldu ki, Hazret-i Ya'kûb *aleyhisselâm* buyurmuşdur ki, ben suhuf-1 İbrâhîm buldum ki tahkîk nûr-1 habîb-i ekrem *sallallâhu aleyhi vesellem* Şît nebî *aleyhisselâm* neslinden ricâl ve nisâ kınvânında cârî olmadan zâil olmayub aslâ nesl-i Kâbil'e nâzil olmadı. Ve yine *Kitâb-ı Hamîsde* zikrolunmuşdur ki, İbn Abbâs *radıyallâhu anh ve tekallübeke fissâcidîn* âyet-i kerîmesinde, **sâcidîni** aslâb-1 muvahhidîn ile tefsîr etdiklerinden sonra buyururlar ki, Âdem nebî *aleyhisselâma* rûh nefholundukda Hazret-i *aleyhisselâmın* nûr-1 şerîfi mübârek cebhelerinde nümâyân oldu. Zîrâ Hazret-i Âdem *aleyhisselâmın* sulbü, cüz'-i zerrî müştetil idiği ol cüz'-i zerrî madde-i beden unsur-1 Muhammedîdir *sallallâhu aleyhi vesellem*. Ve yine *Tefsîr-i Me'âlim-i Tenzîlde* zikrolunmuşdur ki, Âdem *aleyhisselâm* kendi mübârek cebhelerinde neşîş-i zerr gibi bir sadâ işidüb, “yâ rab bu âvâz nedir?” deyub münâcât etdiklerinde “Yâ Âdem oğlun Hazret-i Muhammed *sallallâhu aleyhi vesellem* tesbîhidir” buyruldu. Sonra ol nûr Hazret-i Havvâ'ya, sonra Şît *aleyhisselâm* sonra Fehvâil rahmine sonra Anûşe sulbüne intikâl edüb, dâimâ aslâb-1 tâhirîn ve erhâm-1 tâhirâne intikâl etmekden zâil olmadı. Ve dahî her mertebede ahd ve mîsâk ahz olunurdu ki, ol nûr erhâm-1 mutahharâne vaz' oluna tâ Abdullâha gelince. Ol nûr Abdullâh cebhesinde ıyân olub, nisâ-1 kureys Abdullâhın nikâhına rağbet eder olmuşlardı.

Ve yine *Kitâbü'l Hamîsde*, bir âhir mahalde zikrolunmuşdur ki, Fâtıma bir sâliha ve cemîle hâtûn olub, emvâl-i cezîle sâhibesi idi. Abdullâhın cebhesinde olan nûru müşâhede eylediğinden nikâhına rağbet edüb, Abdullâha haber gönderdiği “beni Âmine üzerine tezevvüc eylesin, ben ona memlûkesi gibi hizmet edüb cemî‘ mâlimi ona bezl idem” Abdullâh dahî cevâz gösterib nikâh emrin ertesi güne ta‘lîk etmiş idi. Biemrillâh ol gecede nûr-ı zerrî Âmineye intikâl edüb ertesi gün nikâh umûruna mübâşeret sadedinde iken, Fâtıma Abdullâhı görüb, ol nûru vechinde müşâhede eylemediğinde, Âmineye intikâl etdiğin istidlâl edicek, teessüf eyleyüb “benim nikâhdan murâdım ol nûrun bana intikâl ihtimâli idi. Müyesser ve mukadder değıl imiş” deyüb nikâh emrinden ferâğ olundu.

Ve yine *Fusûlü't Tezkire* nâm kitâbda **ve iz ehazallâhu mîsâkan nebiyyîne** âyet-i kerîmesi tefsîrinde zikrolunmuşdur ki, tahkîk Hazret-i Allâh *tebâreke ve teâlâ* enbiyâdan *salavâtullahi aleyhim ve selâmuh* Hazret-i Risâletin *sallallâhu aleyhi vesellem* nûru ecli için, ahz-ı mîsâk edüb ol nûr-ı Muhammedî ile şeytân-ı racîm meyânında yetmiş hıccâb darbeyledi. Ve dahî Hazret-i Resûl-i Ekrem *sallallâhu aleyhi vesellem* madde-i şerîfesi müstekar olan sulb ve rahm sâhibini, haram tenâvül etmeden ve zinâdan ve secde-i sanemden bil-külliye teberrî ve ibâ eylemişdir. Ve dahî Şît *aleyhisselâm* zuhûra geldiği vakit, Nûr-ı Muhammedî onlara intikâl eyleyüb, Hak teâlâ Âdem *aleyhisselâma* emreyledi ki, evlâdından ahz-i mîsâk ede ki, tâhirât tezevvüc edüb emânete ya‘nî Hazret-i Resûl-i Ekrem *sallallâhu aleyhi vesellem* nûruna hıyânet etmeyeler. Âdem *aleyhisselâm* dahî emr-i şerîfe imtisâl edüb, Şît *aleyhisselâmdan* ahz-ı mîsâk etdiğinde Cebrâil-i Emîn *aleyhisselâm* yetmişbin melâike ile nâzil olub, nûrdan bir kalem ile cennet harîrlerinden bir harîre ol mîsâkı kitâbet ve melâikeyi işhâd edüb, ol harîri yâkûtdan bir tâbûta vaz‘ eyledi. Ol nûr şark ve garbı münevver edüb, melâike meyânında bu nûr, nûr-ı muhammedîdir deyu nidâ olundu. Ve yine Vehb *rahmetullâhi aleyh* Ka‘b *radıyallâhu anha râfi‘* olduğu halde, bir hadîs-i tavîl rivâyet eder. Mûlahhas bu olur ki, Hazret-i Resûl-i Ekrem *sallallâhu aleyhi vesellem*in âbâ-i kirâmından herbiri oğluna nûr-ı muhammedîyi hıfz edüb, imreât-i tâhireye ibdâ‘ etmeği vasıyyet ider idi.

Imreât-i tâhireden murâd, müşrike olmamaktır. Zîrâ **innemel müşrikûne necesün** nass-ı şerîfi fehvâsınca, şirk tahârete münafî olur. Tâ Nûh nebî *aleyhisselâma* gelince, ahz-ı mîsâk olunub, Hazret-i İbrâhîm dahî Hazret-i İsmâîl'den ahz-ı mîsâk eyledi. Hâşim'e ve Abdülmuttalib'e ve Abdullâh'a gelince, vech-i meşrûh üzere ahz-ı mîsâk olunmuşdur. Allâme Nisâbûrî tefsîrinde zikreder ki, vech-i mübârekinde nûr-ı muhammedî hilâl gibi idi, hiçbir şeye mürûr etmez idi ki, illâ ol şey ol nûra secde-i tahiyet eder idi. Ve dahî her kim ki Hâşim'i görse idi, Hâşim'den tarafa ikbâl ederdi. Sonra ol nûr-ı muhammedî Abdülmuttalib'e muntekıl olub Abdülmuttalib'in kalbi neyyir ve vechi mehîb ve hüsnü şâyi' oldu.

HÂTİME : Fî Nisbeti's Şerîf

Muhammed bin Abdullâh bin Abdülmuttalib bin Hâşim bin Abd Menâf bin Kusayy bin Kilâb bin Mürre bin Ka'b bin Lü'ey bin Gâlib bin Fihri bin Mâlik bin Nadr bin Kinâne bin Huzeyme bin Müdrike bin İlyâs bin Mudar bin Nizar bin Ma'd bin Adnân bin Edd bin Uded bin Elyesa' bin Hemyesa' bin Selâmân bin Binet bin Haml bin Kaydâr bin İsmâîl aleyhisselâm bin İbrâhîm aleyhisselâm bin Târih bin Tâhûr bin Sarrûh bin Ergû bin Kânı' bin Âyir bin Şâlih bin Erfehaşed bin Sâm bin Nûh aleyhisselâm bin Felek Müteveşlah bin İdrîs aleyhisselâm bin Bârid bin Mehlâil bin Kînân bin Anûş bin Şît aleyhisselâm bin Âdem ebu'l beşer salavâtullâhi alâ nebiyyinâ ve alâ cemî'îl enbiyâ.

Silsile-i neseb-i şerîfi, kütüb-i ehâdisde ve tefâsîrde ve kütüb-i tevârihde bu vechile zikrolunmuşdur. İmâm-ı Suyûtî *Câmi'ü's Sagîrde*, bu hadîs-i şerîfi zikreder ki, Hazret buyururlar “*ene Muhammed bin Abdullâh bin Abdülmuttalib bin Hâşim bin Abdmenâf bin Kusayy bin Kilâb bin Mürre bin Ka'b bin Lü'ey bin Gâlib bin Fihri bin Mâlik bin Nadr bin Kinâne bin Huzeyme bin Müdrike bin İlyâs bin Mudar bin Nizar vemâ ifterakan nâse firkateyn illâ ce'alnallâhe min hayrihimâ fe uhricet min beyni ebeveyyî felem yûsibenâ şeyün min 'ahdil câhiliyyeti ve haractü binnikâh velem ahracü min seffâh min ledün âdeme hattâ inteheytü ilâ ebî ve ümmî fe ene hayrüküm neseben ve ene hayrüküm eben* ” Ya'nî ben Abdullâh oğlu Muhammed'im deyub, Hazret neseb-i şerîfin Nizar'a dek

zikretdiklerinden sonra buyururlar ki “ dahî nâs iki fırkaya müfterik olmadı illâ Allâh teâlâ beni ol fırkanın hayrından kıldı. Pes imdi ben ebeveynimden zuhûra geldim, câhiliyyet ahdinden hergiz bana birşey isâbet etmedi. Dahî ben nikâhdan zuhûra gelüb sıfâhdan zuhûra gelmedim. Hazret-i Âdem'den beri vâlideynime müntehî oluncayadek. Pes ben neseb cihetinden sizin hayırlınızım ve eb cihetinden dahî sizin hayırlınızım ” demek olur.

*Rahimallâhu musannifehû ve kâriehû ve müstemi'ahû ve limen nazarahu
Âmîn Yâ erhamerrâhimîn.*